

DOI [10.28925/2663-4023.2022.18.175186](https://doi.org/10.28925/2663-4023.2022.18.175186)

УДК 316.776.23:004.738.5

Тищенко Віталій Сергійовичасистент кафедри управління інформаційною
та кібернетичною безпекою

Державний університет телекомунікацій, Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3849-6243

tvs5vetal@gmail.com**Мужанова Тетяна Михайлівна**к.держ. упр., доцент, доцент кафедри управління
інформаційною та кібернетичною безпекою

Державний університет телекомунікацій, Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-7435-0287

muzanovat@gmail.com

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ І ФЕЙКОВІ НОВИНИ: ОЗНАКИ ТА МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Анотація. Розвиток глобальної мережі Інтернет, масштабне впровадження швидких і безкоштовних онлайн-сервісів не тільки розширили можливості доступу до інформації, але й змінили засади комунікації суспільства. Внаслідок спрощення механізмів створення та розповсюдження новин через Інтернет, а також фізичної неможливості перевірити величезні обсяги інформації, що циркулює в мережі, різко збільшилися обсяги поширення дезінформації та фейкових новин. З огляду на це виявлення неправдивих новин є важливим завданням, яке не тільки гарантує надання користувачам перевіреної інформації та запобігання маніпуляціям суспільною свідомістю, але й допоможе підтримувати надійну екосистему новин.

На основі аналізу напрацювань міжнародних організацій і наукових публікацій встановлено, що дезінформація — це недостовірна, оманлива, маніпулятивна інформація, створена навмисно заради отримання економічних, політичних або інших вигод, а фейкові новини є одним із методів її поширення. Фейковим новинам притаманні такі риси як неправдивий маніпулятивний зміст; спрямованість на навмисне введення в оману, дезорієнтацію споживача; подання інформації від імені хибних або анонімних джерел; невідповідність заголовка змісту повідомлення; використання чуток і сатири; спрямування на критику соціальних або політичних питань; імітація легітимних новин; поширення в мережі Інтернет; економічні або політичні мотиви створення.

У результаті дослідження встановлено, що саме користувачі Інтернету завдяки свідомому сприйняттю інформації та відповідальному підходу до її розповсюдження можуть знизити ефективність інструментів дезінформації та фейкових новин. Відзначено, що перевіреним методом уникнути неправдивих відомостей є отримувати перевірені новини з надійних джерел. Натомість для виявлення фейкових новин доцільно використовувати такі методи як: аналіз джерела, змісту й заголовку новин; перевірка інформації про автора та джерел, на які посилаються в повідомленні; перевірка «свіжості» новини; використання фактчекінгових інструментів; консультування з експертом; аналіз власної емоційної реакції на новину тощо.

Ключові слова: дезінформація; фейкові новини; методи виявлення дезінформації та фейкових новин у мережі Інтернет.

ВСТУП

Зі зростанням популярності Інтернету невпинно підвищується його роль у повсякденному житті людини. Масштабне впровадження швидких і безкоштовних

онлайн-сервісів формує засади комунікації значної частини суспільства, доступу до інформації, актуалізації економічних інтересів і політичної позиції громадян.

Інтернет-технології докорінно змінили індустрію спілкування та медіа, спосіб споживання і створення новин. Онлайн-платформи, зокрема соціальні мережі, поступово стають домінуючим джерелом новин та інформації для сотень мільйонів людей. Простота створення й розповсюдження новин через Інтернет, а також фізична неможливість перевірити величезні обсяги інформації, що циркулює у всесвітній мережі, різко збільшила поширення дезінформації та фейкових новин.

Про це свідчать результати соціологічних досліджень. Зокрема, вивчення особливостей поширення фейкових новин у Німеччині, ставлення та реакції людей на них показало, що 59% опитаних користувачів мережі Інтернет стикалися з фейковими новинами; у деяких регіонах це число становило майже 80%. Крім цього, понад 80% учасників погодилися, що фейкові новини є загрозою, а 78% - переконані, що вони безпосередньо шкодять демократії [1].

Дослідники з Массачусетського технологічного інституту вивчали диференціальне розповсюдження всіх підтверджених правдивих і неправдивих новин, поширюваних в Twitter, виявило що фейкові новини поширюються в соціальних мережах значно швидше ніж правдиві [2].

Державні інституції та впливові політичні суб'єкти використовують дезінформацію як зброю проти своїх опонентів. Зокрема, на президентських виборах у США 2016 року онлайн-ресурси та соціальні медіа широко використовувалися для посилення та популяризації потрібних поглядів серед громадян. Також вважається, що поширення фейкових новин вплинуло на референдум щодо членства Британії в Європейському Союзі [3].

Постановка проблеми. В умовах динамічного розвитку глобальної мережі Інтернет, постійного розширення й удосконалення засобів обміну інформації зростають обсяги дезінформування та розповсюдження фейкових новин, які є ефективним інструментом маніпулювання громадською думкою й поведінкою людей. З огляду на зазначене дослідження сутності й ознак дезінформації та фейкових новин, а також методів їх виявлення є актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дезінформування та поширення фейкових новин в останні роки знаходяться в центрі уваги як науковців у сфері комунікації, так і міжнародних організацій, які займаються дослідженням шляхів розв'язання соціальних проблем. Так, науково обґрунтовані концепції щодо сутності й ознак дезінформації, її форм та методів виявлення представлені в аналітичних матеріалах міжнародних та європейських організацій [4-6].

Дослідженню дезінформації та фейкових новин присвячені багато праць західних дослідників, зокрема у [7] проаналізовано основні підходи до визначення сутності фейків та з'ясування їх основних характеристик, зокрема створення нового цілком неправдивого контенту, непов'язаного з реальністю, спрямованість на навмисне введення в оману, спорідненість з такими явищами як чутки, розіграші, сучасні міфи, оприлюднення фейкових новин переважно в мережі Інтернет тощо.

В українській науковій думці чільне місце займають роботи фахівця з комунікацій та ПР Г. Почепцова [8-9], в яких розглянуто та проаналізовано дезінформацію та фейки як основну складову впливу на інформаційний простір.

Проблемам створення й поширення фейкових новин також присвячені праці [10-11], де досліджується так званий ефект «інформаційного запаморочення» («information vertigo»), коли споживачі вже не можуть відрізнити правдиву інформацію від вигаданої.

Практичні аспекти поширення фейкових повідомлень у політичній сфері є предметом дослідження [3], де зроблено висновок про безпосередній вплив поширення фейкових новин на президентську кампанію Д. Трампа в США.

Метою статті є дослідження сутності та взаємозв'язку понять «дезінформація» і «фейкові новини», встановлення їхніх основних ознак, а також формування переліку рекомендацій щодо методів виявлення фейкових повідомлень у мережі Інтернет.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Зростання масштабів дезінформування та негативних наслідків через розповсюдження неправдивої інформації спричинило значний інтерес до цих проблем та шляхів їх вирішення серед наукової та експертної спільноти. Велику увагу обговоренню цих питань, встановленню їх сутності та ознак приділяють міжнародні організації.

Так, у Спільній декларації про свободу вираження думки, «фейкові новини», дезінформацію і пропаганду, прийнятій представниками ООН, ОБСЄ та інших правозахисних організацій у сфері свободи слова у 2017 році, наголошено, що найчастіше дезінформація спрямована на обман людей і перешкоджання володінню, отриманню, пошуку й поширенню ними інформації [4].

Європейська Комісія у своєму зверненні до інших органів ЄС щодо протидії онлайн-дезінформації представила аналогічне бачення сутності дезінформації, під якою розуміють очевидно неправдиву або таку, яка вводить в оману, інформацію, що в сукупності створена, представлена і поширена з метою економічної вигоди або умисного введення в оману громадськості. Європейські експерти детальніше визначили наслідки використання дезінформації на шкоду суспільству, зокрема через загрозу демократичним політичним процесам і процесам вироблення політики, а також таким суспільним благам як захист здоров'я громадян, довкілля і безпека. Також відзначено, що дезінформація не включає помилки звітності, сатиру та пародію або чітко ідентифіковані новини та коментарі в інтересах окремих політичних сил [5].

Відповідно до концепції ЮНЕСКО [6] поняття дезінформації (dis-information) розглядається у взаємозв'язку з іншими двома категоріями: недостовірна інформація (mis-information) і шкідлива інформація (mal-information) (Рис. 1).

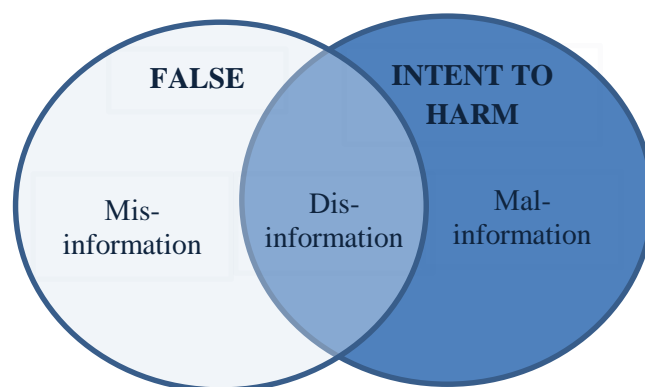

Рис. 1. Співвідношення понять дезінформація, недостовірна та шкідлива інформація

Так, дезінформація є поняттям, що лежить на стику двох сфер: неправди (обману) та зловмисних намірів, і характеризується змістом, який є:

- хибним, тобто таким, що не відповідає дійсності;

- маніпулятивним, оскільки має на меті прихований вплив на психіку людей з метою їх спонукання до дій в інтересах суб'єкта впливу;
- сфабрикованим — придуманим навмисно, щоб ввести в оману споживача інформації;
- безпідставним, тому що посиляється на видумані або анонімні джерела для приховування походження інформації та перешкоджання перевірці її справжності.

Недостовірною, обманною інформацією (*mis-information*) цілком знаходиться у зоні неправди (обману) і характеризується помилковим та дезорієнтуючим змістом. Шкідливою інформацією (*mal-information*) має на меті заподіяти шкоду людям і може використовувати витoki даних, методи переслідування та цькування (формування ненависті).

Можна припустити, що дезінформація містить відомості, які є недостовірними, і особа, яка їх поширює, знає, що вони неправдиві. Це усвідомлена, навмисна брехня, яка вказує на те, що зловмисники свідомо вводять людей в оману. Хибною інформацією — це інформація, яка є неправдивою, але особа, яка її поширює, вірить, що це правда. Шкідлива інформація зазвичай базується на реальності, але використовується для заподіяння шкоди особі, організації чи країні.

На думку вітчизняного дослідника Г. Почепцова [9], дезінформація має такі риси:

- високий емоційний рівень, який дозволяє ефективно охоплювати велику кількість людей;
- просуває не реальний, а вигаданий віртуальний об'єкт, який активно руйнує звичну картину світу;
- слабо піддається спростуванню, оскільки це складно зробити для вигаданих об'єктів;
- націлена на вразливі точки масової свідомості.

Таким чином, дезінформація — це недостовірною, оманливою, маніпулятивною інформацією, створеною навмисно заради отримання економічних, політичних або інших вигод. Важливо звернути увагу, що процес поширення дезінформації називається дезінформуванням.

Серед форм дезінформації виділяють текстовий контент, відеоконтент, аудіальний контент, а серед методів її поширення — координована неавтентична поведінка, таргетинг, діпфейки [12], а також фейкові новини.

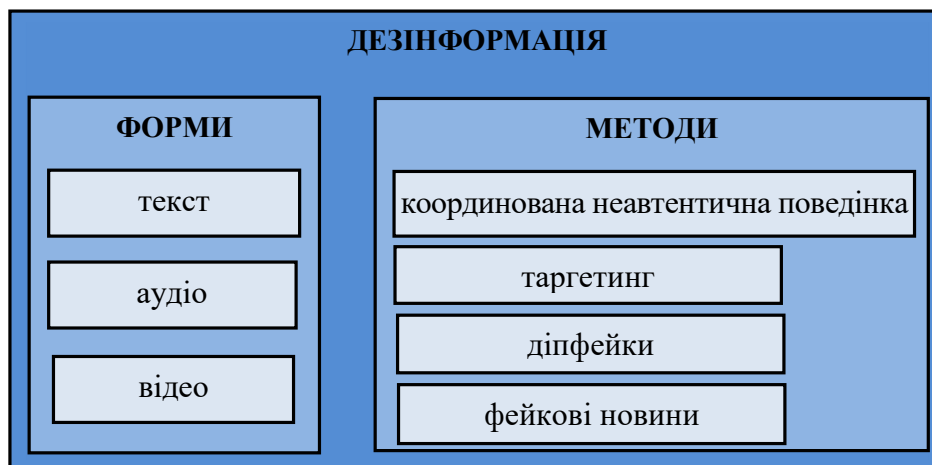

Рис. 2. Форми й методи дезінформації

Дезінформація у формі тексту найпростіша у створенні, адже написати й поширити текст може практично кожен. Не потрібно фахових навичок монтажу, дизайну, щоб створити маніпулятивне текстове повідомлення. Більшість публікацій у Facebook, Telegram, на сайтах Інтернет-видань, у друкованих матеріалах є текстовими.

Відеоконтент також набув набагато простіших форм, ніж раніше. Якщо колись відео потребувало вираження виключно на телебаченні чи в кінотеатрах, що вимагало часу і витрат на його створення, то зараз відеоблогінг на найпростішому рівні цього не потребує: достатньо мати смартфон і доступ до Інтернету.

Контент у вигляді аудіо застосовується в усних виступах, на радіо, у подкастах, у ході міжособистісної комунікації.

Одним із поширених способів поширення дезінформації є координована неавтентична поведінка. Як повідомляється у [звіті](#) Facebook [13], такий спосіб використовується для створення маніпуляцій навколо важливих для громадськості тем. Цей спосіб полягає у створенні багатьох фейкових акаунтів (часто під прикриттям медіа чи іншої публічної сторінки), які залучають якомога більше користувачів і в однаковий період поширюють ідентичні повідомлення, посилаючись один на одного, або на єдине джерело. Найчастіше це нібито сенсаційна інформація або ж чийсь коментар, поданий під гучним заголовком. Мета такої діяльності — створити для читачів усіх цих фейкових акаунтів інформаційне полотно, в якому вони читають лише те, що потрібно автору дезінформації, а інформація з інших джерел туди не потрапляє.

Популярним способом поширення дезінформації є таргетовані повідомлення, які спрямовані на конкретні цільові аудиторії і працюють на основі аналізу даних про поведінку людини в Інтернеті, зокрема її запитів на отримання інформації. Спеціальні мережі збирають дані про те, на які сторінки підписана особа, які повідомлення схвалює, коментує, які товари купує або переглядає в мережі тощо. Завдяки цьому поширювач інформації має приблизний список користувачів, для яких найімовірніше буде цікавим його повідомлення.

Однією із найсучасніших форм дезінформації є діпфейки, тобто підроблені аудіовізуальні записи, створені за допомогою штучного інтелекту, які мають на меті шляхом заміни візуального і звукового контенту створити ілюзію реальності. Таким чином за допомогою діпфейків можна дискредитувати відомих осіб, вчиняти шантаж, приписувати людям вислови, яких вони не говорили тощо. Ще в січні 2020 року Facebook [заявив](#), що починає блокування відеозаписів із політичними діпфейками, бо розглядає такий контент як дезінформацію [14].

Поняття «фейкові новини» з'явилося у широкому вжитку зовсім недавно — у 2016 році, і поки що не має єдиного визначення. Наприклад, Кембриджський словник розуміє під фейковою новиною неправдиву історію, яка подається в якості новини, поширюється в мережі Інтернет або з використання інших медіа, зазвичай створюється для впливу на політичні погляди людей або як жарт [15].

У результаті аналізу різних підходів до сутності поняття «фейкові новини» на основі [6-7, 16-17] визначено основні їх риси, які можуть проявлятися повністю або частково:

- навмисне створення нового цілком неправдивого контенту або представлення суперечливої або неповної «правди», однобоке висвітлення подій;
- відсутність фактичної бази повідомлення, але подання його як новини;
- подання правдивої інформації у хибному контексті;
- спрямованість на навмисне введення в оману, дезорієнтацію споживача новин;

- подання новини від імені самозванця, тобто джерела, яке видає себе за справжнє, або посилання на анонімне джерело;
- невідповідність заголовка чи підписів (зазвичай сенсаційних або приголомшливих) змісту повідомлення;
- спорідненість з такими явищами як чутки, розіграші, сучасні міфи;
- використання гумору, сатири та перебільшення, представлення жартів як правди;
- спрямованість на критику соціальних та політичних питань;
- формулювання інформації у спосіб, який використовують легітимні журналістські організації;
- використання мережі Інтернет для оприлюднення фейкових новин і їх подальшого масштабного поширення.

Згідно з [18] фейкові новини включають три основні елементи, без яких вони не можуть успішно поширюватися й охоплювати цільову аудиторію (Рис. 3).

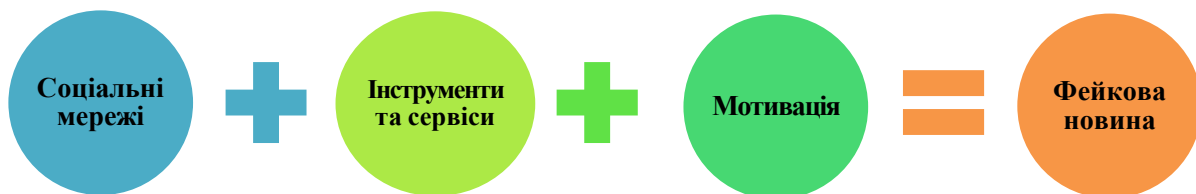

Рис. 3. Основні елементи поширення фейкової новини

Отже, першою умовою поширення недостовірних новин є власне існування Інтернету та соціальних мереж як платформ, на яких більшість жителів планети отримують останні новини та інформацію. Так, за даними сайту DataReportal, кількість користувачів Інтернет на 2022 рік становить 5,32 мільярда, а кількість користувачів соцмереж - 4,65 мільярда [19].

Також для успішного розповсюдження фейків необхідні інструменти та послуги для маніпулювання й поширення повідомлень, які наявні в розпорядженні Інтернету і продаються в різних онлайн-спільнотах по всьому світу. Нині доступний широкий вибір таких інструментів і послуг, деякі з яких відносно прості (платні лайки, підписники тощо), тоді як інші — більш нестандартні. Окремі сервіси обіцяють проводити онлайн-опитування, інші — змушують власників сайтів видаляти історії. У будь-якому випадку, інструменти та послуги для просування фейкових новин в соціальних мережах доступні як в хакерських спільнотах, так і поза ними.

Нарешті, ключовим елементом поширення фейкових новин є мотиви. Іноді це просто бажання отримати грошову вигоду за допомогою реклами. В інших випадках цілі можуть бути різними: від політичних до кримінальних. Незалежно від мотиву, успіх будь-якого дезінформування зрештою буде залежати від того, наскільки воно впливає на реальний світ.

Враховуючи велетенські розміри дезінформування у глобальному просторі мережі Інтернет і постійно зростаючі масштаби поширення фейкових новин перед суспільством стоїть проблема запобігання та протидії дезінформації як інструменту маніпулювання громадською думкою і суспільною свідомістю.

Оскільки забезпечення впорядкованості та інформаційної безпеки мережі Інтернет на сьогодні є проблематичним, а держави не володіють дієвими інструментами для запобігання і протидії дезінформуванню, вирішальну роль у розв'язанні цих проблем

відіграють такі суб'єкти всесвітньої мережі як онлайн ЗМІ, провайдери мережевих послуг, експертні організації і, звичайно, користувачі Інтернету. Саме останні завдяки свідомому сприйняттю і відповідальному підходу до розповсюдження інформації, можуть знизити ефективність дезінформування й поширення фейкових новин.

Насамперед варто відзначити, що перевіреним методом уникнути фейкових новин є отримувати новини з надійних джерел: інформаційних організацій, які наймають професійних журналістів і працюють відповідно до суворих етичних принципів. До списку основних закордонних засобів масової інформації входять такі видання, як Reuters, Bloomberg, BBC, Financial Times, Deutsche Welle, The Washington Post.

Вітчизняний Інститут масової інформації (ІМІ) сформував так званий «білий список» українських ЗМІ, що відзначені найвищим рівнем дотримання журналістських стандартів (в середньому 96%). До списку входять: Суспільне, Громадське, Ліга, Українська правда, Укрінформ, Радіо Свобода, Дзеркало тижня, НВ, Еспресо, Бабель [20].

Водночас нерідко може виникати ситуація, коли інформація ще не представлена на сайтах офіційних організацій чи ЗМІ, їх акаунтах у соцмережах. У таких випадках користувачу варто дотримуватися низки рекомендацій щодо методів виявлення фейкових новин, розроблених авторами на основі [21-24] (Рис. 4).

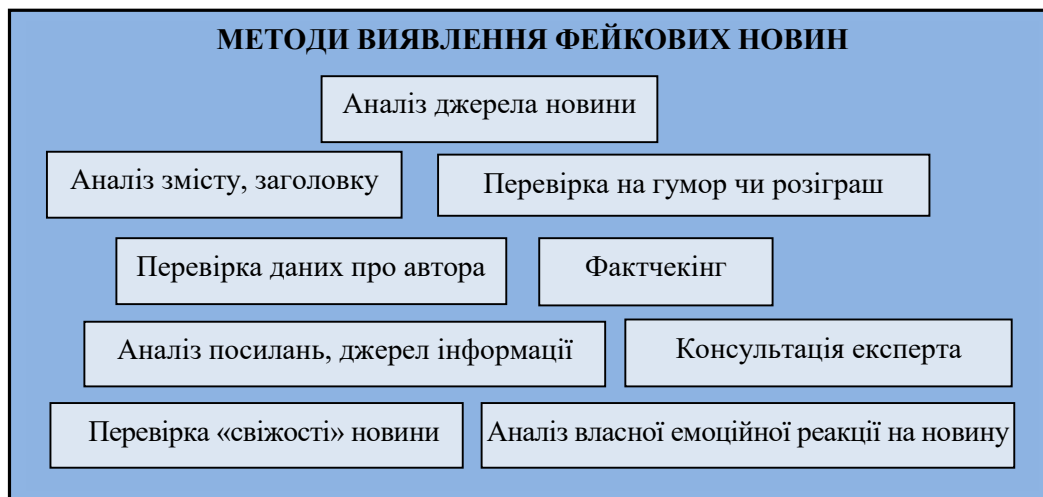

Рис. 4. Методи виявлення фейкових новин

1. Дослідити джерело новини (ЗМІ, блог, обліковий запис у соцмережі).

Аналіз джерела інформації доцільно здійснювати за такими критеріями: законність і надійність; дотримання стандартів точності, збалансованості та справедливості.

З метою перевірки сайту необхідно переконатися, що сайт не є «одноденним», звернути увагу на дивні або незнайомі URL-адреси чи доменні імена, що може свідчити про поширення фейків. За наявності розділу сайту «Про нас» варто перевірити інформацію, надану власниками. Також можна знайти підказки про те, чи є сайт законним і, чи відповідає він прийнятним редакційним стандартам, зокрема деякі фальшиві видання вказують хибні поштові адреси, дані про вигадані локації.

2. Проаналізувати зміст і заголовок новини.

Зазвичай ознаками фальсифікованого змісту є однобоке подання фактів, оцінок і коментарів; викривлене подання реальних даних; вибір сенсаційних чи приголомшливих заголовків; використання неперевірених фото/відео; посилання на соціологічні дані без вказування вибірки, замовника та географії досліджень.

Потрібно критично ставитися до матеріалів, представлених блогерами, які не мають досвіду в певній темі або не дотримуються традиційних редакційних стандартів. Обов'язковою є перевірка публікацій у блозі на відповідність висвітленню теми в основних ЗМІ.

Перевірка «новин», які поширюються в соціальних мережах, вимагає особливо прискіпливої уваги, оскільки там часто подають чутки або неперевірені факти, розігрують учасників спільноти. Для проведення критичного аналізу новин із соцмереж варто дати відповіді на запитання щодо логічності й неупередженості подання відомостей, перевірити представлені факти в інших більш надійних джерелах.

3. Перевірити інформацію про автора.

Важливим аргументом на користь справжності й достовірності новини є надійне авторство. Стаття чи допис авторитетного журналіста з великим досвідом роботи у ЗМІ та хорошою репутацією, інформацію про якого можна легко знайти на сайтах ЗМІ чи журналістської спільноти, мають значно менше шансів бути фейковими та замовними, ніж новини від маловідомих авторів «одноденних» видань, блогів чи соцмереж.

Крім цього варто пам'ятати, що нерідко статті, дослідження і звіти аналітичних центрів фінансуються корпораціями, фондами або групами захисту інтересів з ідеологічних міркувань. Тому не лишнім буде визначити причину, чому автор висвітлює певну новину саме в цей час.

4. Проаналізувати посилання, на яких ґрунтується новина.

Важливим елементом самостійної перевірки підозрілої новини є збір та вивчення інформації про осіб, на яких посилаються в повідомленні, їхню кваліфікацію та досвід, наявність у них законних і професійних підстав для коментування конкретних фактів, їхню неупередженість як медіаперсон. Варто пам'ятати, що відсутність посилань на джерела інформації у повідомленні може свідчити про безпідставність тверджень автора або їх суб'єктивну природу, невідповідність викладених фактів дійсності. Посилання на анонімні, маловідомі або новостворені джерела, пости в соцмережах найчастіше є ознаками фейкових повідомлень.

У випадку, якщо в якості експертів залучаються представники невідомих організацій, або їх назва не вказується (формулювання типу «за інформацією з достовірних джерел»), анонімні джерела («вчені вважають...»), політично заангажовані експерти, також можна стверджувати про ймовірність використання неправдивих даних.

5. Упевнитися у «свіжості» повідомлення.

Одним із завдань перевірки справжності новини є доведення її актуальності, тобто встановлення дати й часу виходу повідомлення, наявність аналогічних відомостей в інших джерелах за останній період часу. Адже застаріла інформація вже не має бути предметом прискіпливої уваги читача.

6. Переконатися, що новина не є жартом чи розіграшем.

Потрібно розрізняти інформацію в новині, яка подається в жартівливій формі або має на меті розіграти аудиторію задля розваги чи привернення уваги до видання. Варто мати на увазі, що деякі сайти, такі як Onion або Daily Mash, публікують гумористичні новини, але поширення таких повідомлень без вказівки на їх сатиричний стиль в інших джерелах може серйозно дезорієнтувати споживачів інформації.

7. Звернутися за консультацією до експерта з питань, які представлені в новині.

У випадку, якщо неможливо встановити справжність інформації та об'єктивність її подання самостійно, доцільно пошукати повідомлення й дописи з питань, які викликають сумніви, від визнаних медіаекспертів, політологів та фахівців з конкретної тематики або звернутися до них за коментарем з допомогою засобів зворотного зв'язку.

8. Перевірити правдивість новин за допомогою веб-сайтів перевірки фактів.

Популярним інструментом перевірки новин є так звані фактчекінгові сервіси, серед яких PolitiFact (проєкт Tampa Bay Times); FactCheck.org (проєкт Annenberg Public Policy Center); Snopes.com (незалежний сайт, який перевіряє правдивість Інтернет-чуток та дезінформації); The Washington Post Fact Checker, який зосереджується на перевірці політичних новин.

9. Проаналізувати власну емоційну реакцію, яка виникає у процесі ознайомлення зі змістом повідомлення.

Серед типових маркерів фейкової новини виділяють такі: думка чи оцінка подається як факт; заголовок не відповідає новині або є надмірно емоційним; вживання слів, що викликають різко позитивні або негативні емоції; використання технік «навішування ярликів», «гра» на поширених стереотипах.

Треба пам'ятати, що зростання психічної напруги, поява незрозумілих, але виразних почуттів страху, образи, ненависті, агресії або навпаки почуттів провини, жалю, жалості, сорому, докорів сумління у процесі ознайомлення з новиною є ознаками маніпулювання свідомістю, тобто опосередковано свідчать про те, що автори прагнуть ввести в оману споживача інформації.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, встановлено, що дезінформація — це недостовірна, оманлива, маніпулятивна інформація, створена навмисно заради отримання економічних, політичних або інших вигод, а фейкові новини є одним із методів її поширення. Фейковим новинам притаманні такі риси як неправдивий маніпулятивний зміст; спрямованість на навмисне введення в оману, дезорієнтацію споживача; подання інформації від імені хибних або анонімних джерел; використання чуток та сатири; поширення в мережі Інтернет; економічні або політичні мовити створення.

У результаті дослідження сформовано рекомендації щодо методів виявлення фейкових новин, серед яких аналіз джерела, змісту й заголовку новини; перевірка інформації про автора та джерела, на які посилаються в повідомленні; консультування з експертом; використання фактчекінгових інструментів; аналіз власної емоційної реакції на новину тощо.

Надалі планується продовжити дослідження проблем поширення фейкових новин у напрямку аналізу рішень для фільтрації та виявлення фейкових новин, розробки алгоритму перевірки новин на справжність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Reuter, C., Hartwig, K., Kirchner, J., Schlegel, N. (2019). Fake News Perception in Germany: A Representative Study of People's Attitudes and Approaches to Counteract Disinformation. *Wirtschaftsinformatik*.
- 2 Vosoughi, S., Roy, D., Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359 (6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>.
- 3 Allcott, H., Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>.
- 4 *Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda.* (2017) Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/302796.pdf>.
- 5 Tackling online disinformation: a European Approach: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. (2018) European Commission. http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=51804.

- 6 Ireton, C., Posetti, J. (2018) Journalism, 'Fake News' & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. https://en.unesco.org/sites/default/files/journalism_fake_news_disinformation_print_friendly_0.pdf
- 7 Gelfert, A. (2018). Fake news: A definition. *Informal Logic*, 38(1), 84 – 117. <https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>
- 8 Почепцов, Г. (2015). Гібридна війна: інформаційна складова. https://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Pochepcov_Gibr_vijna_inf_skladova.htm
- 9 Почепцов, Г. (2019). Дезінформація. https://go.detector.media/wp-content/uploads/2019/10/Disinformation_Pochepcov_book_WEB.pdf
- 10 Браїловський, М. М., Іванченко, І. С., Опірський, І. Р., Хорошко, В. О. (2019). Information and psychological confrontation in Ukraine. *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*, 25(3). <https://doi.org/10.18372/2225-5036.25.14459>
- 11 Katsaros, D., Stavropoulos, G., Papakostas, D. (2019). Which machine learning paradigm for fake news detection? У WI '19: *IEEE/WIC/ACM international conference on web intelligence*. ACM. <https://doi.org/10.1145/3350546.3352552>
- 12 *Епідемія дезінформації: Чому фейки стали частиною нашого життя і як "вакцинуватися"* | Центр демократії та верховенства права. <https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi/>
- 13 *May 2021 coordinated inauthentic behavior report | meta*. Meta. <https://about.fb.com/news/2021/06/may-2021-coordinated-inauthentic-behavior-report/>
- 14 *Соціальні платформи, які грають за оновленими правилами (Інфографіка)* | Центр демократії та верховенства права. <https://cedem.org.ua/infographics/sotsialni-platformy-infografika/>
- 15 *Fake news*. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>
- 16 *Media trends: Inside publishers' battle against fake news*. Agility PR Solutions. <https://www.agilitypr.com/pr-news/public-relations/media-trends-inside-publishers-battle-fake-news/>
- 17 *Fake news: What is it? And how to spot it - CBBC Newsround*. BBC - Home. <http://www.bbc.co.uk/newsround/38906931>
- 18 *Fake news and cyber propaganda: The use and abuse of social media - nachrichten zum thema sicherheit - trend micro DE*. #1 bei Cloud-Sicherheit & Endpunkt-Cybersicherheit | Trend Micro (DE). <https://www.trendmicro.com/vinfo/de/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media>
- 19 DataReportal (2022), "Digital 2022 Global Digital Overview," retrieved from <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
- 20 *Білий список: 10 медіа, що стали найякіснішими*. (2021) Інститут масової інформації. <https://imi.org.ua/monitorings/bilyj-spysok-10-media-shho-staly-najyakisnishymy-i41541>
- 21 *5 types of 'fake news' and why they matter* | Ogilvy. (2018). Ogilvy. <https://www.ogilvy.com/ideas/5-types-fake-news-why-they-matter>
- 22 *Як визначити та зловити фейк?* Інститут масової інформації. <https://imi.org.ua/advices/yak-vyznachyty-ta-zlovyty-fejk-i2388>
- 23 *Fact or Fiction?* CQ Press Library (2018). https://library.cqpress.com/cqresearcher/html/public/Fake_News_Checklist.pdf
- 24 *How To Spot Fake News – IFLA in the post-truth society*. IFLA. <https://www.ifla.org/news/how-to-spot-fake-news-ifla-in-the-post-truth-society/>

Vitalii S. Tyshchenko

Assistant of Information Security
and Cyber Security Department
State University of Telecommunications, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-3849-6243
tvs5vetal@gmail.com

Tetiana M. Muzhanova

Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Information Security
and Cyber Security Department
State University of Telecommunications, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-7435-0287
muzhanovat@gmail.com

DISINFORMATION AND FAKE NEWS: FEATURES AND METHODS OF DETECTION ON THE INTERNET

Abstract. The development of the global Internet, the large-scale introduction of fast and free online services not only expanded the possibilities of access to information, but also changed the principles of communication of society. Due to the simplification of the mechanisms for creating and disseminating news via the Internet, as well as the physical impossibility to verify huge amounts of information circulating in the network, the spread of disinformation and fake news has increased dramatically. In view of this, detecting false news is an important task that not only ensures that users are provided with verified information and prevent manipulation of public consciousness, but also helps to maintain a reliable news ecosystem.

According to the analysis of international organizations and scientific publications, disinformation is false, misleading, manipulative information created deliberately for the sake of economic, political or other benefits, and fake news is one of the methods of its dissemination. Fake news is characterized by the following features: false manipulative content; aiming to deliberately mislead, disorient the consumer; presenting information on behalf of false or anonymous sources; inconsistency with the content of the headline; use of rumors and satire; aiming to criticize social or political issues; imitation of legitimate news; dissemination on the Internet; economic or political motives of creation.

As a result of the study, it was found that Internet users, through conscious perception of information and a responsible approach to its dissemination, can reduce the effectiveness of disinformation and fake news tools. It is noted that a proven method to avoid false information is to receive news from reliable sources. However, in order to identify fake news, it is advisable to use such methods as: analysis of the source, content and headline of the news; checking information about the author and sources referred to in the message; checking the "freshness" of the news; using fact-checking tools; consulting with an expert; analyzing own emotional reaction to the news, etc.

Keywords: disinformation; fake news; methods of detecting disinformation and fake news on the Internet.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- 1 Reuter, C., Hartwig, K., Kirchner, J., Schlegel, N. (2019). Fake News Perception in Germany: A Representative Study of People's Attitudes and Approaches to Counteract Disinformation. *Wirtschaftsinformatik*
- 2 Vosoughi, S., Roy, D., Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359 (6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>.
- 3 Allcott, H., Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>.
- 4 Joint declaration on freedom of expression and “fake news”, disinformation and propaganda. (2017) Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/302796.pdf>.

- 5 Tackling online disinformation: a European Approach: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. (2018) European Commission. http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=51804.
- 6 Ireton, C., Posetti, J. (2018) Journalism, 'Fake News' & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. https://en.unesco.org/sites/default/files/journalism_fake_news_disinformation_print_friendly_0.pdf
- 7 Gelfert, A. (2018). Fake news: A definition. *Informal Logic*, 38(1), 84 – 117. <https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>
- 8 Pocheptsov, H. (2015). Hibrydna viina: informatsiina skladova. https://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Pocheptsov_Gibr_vijna_inf_skladova.htm
- 9 Pocheptsov, H. (2019). Dezinformatsiia. https://go.detector.media/wp-content/uploads/2019/10/Disinformation_Pocheptsov_book_WEB.pdf
- 10 Brailovskyi, M. M., Ivanchenko, I. S., Opirskyi, I. R., Khoroshko, V. O. (2019). Information and psychological confrontation in Ukraine. *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*, 25(3). <https://doi.org/10.18372/2225-5036.25.14459>
- 11 Katsaros, D., Stavropoulos, G., Papakostas, D. (2019). Which machine learning paradigm for fake news detection? U WI '19: IEEE/WIC/ACM international conference on web intelligence. ACM. <https://doi.org/10.1145/3350546.3352552>
- 12 Epidemiia dezinformatsii: Chomu feiky staly chastynoiu nashoho zhyttia i yak "vaktsynuvatysia" | Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava. Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava. <https://cedem.org.ua/analyt-ics/epidemiya-dezinformatsiyi/>
- 13 May 2021 coordinated inauthentic behavior report | meta. Meta. <https://about.fb.com/news/2021/06/may-2021-coordinated-inauthentic-behavior-report/>
- 14 Sotsialni platformy, yaki hraiut za onovlenymy pravylamy (Infografika) | Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava. Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava. <https://cedem.org.ua/infographics/sotsialni-platformy-infografika/>
- 15 Fake news. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>
- 16 Media trends: Inside publishers' battle against fake news. Agility PR Solutions. <https://www.agilitypr.com/pr-news/public-relations/media-trends-inside-publishers-battle-fake-news/>
- 17 Fake news: What is it? And how to spot it - CBBC Newsround. BBC - Home. <http://www.bbc.co.uk/newsround/38906931>
- 18 Fake news and cyber propaganda: The use and abuse of social media - nachrichten zum thema sicherheit - trend micro DE. #1 bei Cloud-Sicherheit & Endpunkt-Cybersicherheit | Trend Micro (DE). <https://www.trendmicro.com/vinfo/de/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media>
- 19 DataReportal (2022), "Digital 2022 Global Digital Overview," retrieved from <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
- 20 Bilyi spysok: 10 media, shcho staly naiakisnishymy. (2021) Instytut masovoi informatsii. <https://imi.org.ua/monitorings/bilyj-spysok-10-media-shho-staly-najyakisnishymy-i41541>
- 21 5 types of 'fake news' and why they matter | Ogilvy. (2018). Ogilvy. <https://www.ogilvy.com/ideas/5-types-fake-news-why-they-matter>
- 22 Yak vyznachyty ta zlovyty feik? Instytut masovoi informatsii. <https://imi.org.ua/advice/yak-vyznachyty-ta-zlovyty-fejk-i2388>
- 23 Fact or Fiction? CQ Press Library (2018). https://library.cqpress.com/cqresearcher/html/public/Fake_News_Checklist.pdf
- 24 How To Spot Fake News – IFLA in the post-truth society. IFLA. <https://www.ifla.org/news/how-to-spot-fake-news-ifla-in-the-post-truth-society/>